

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Bangladesh – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2018

I. SAMMANFATTNING

Bangladesh är en republik med ett parlamentariskt system och konstitutionellt skydd för mänskliga rättigheter. I praktiken förekommer dock omfattande oegentligheter i samband med valprocesser och det demokratiska utrymmet har minskat. Även utvecklingen vad gäller mänskliga rättigheter i Bangladesh har under de senaste åren varit negativ och rättsväsendet används emellanåt för politiska syften. Inskränkningar av yttrandefriheten, restriktioner mot civilsamhället och politiskt våld har ökat. Samtidigt är korruptionen utbredd och genomsyrar alla delar av samhället.

Människorättsorganisationer rapporterar om ett stort och ökande antal utomrättsliga avrättningar, godtyckliga frihetsberövanden, påtvingade försvinnanden och tortyr i landet. Under 2018 dömdes minst 229 personer till döden. Dock rapporterades ingen avrättning ha ägt rum, vilket var första gången sedan 2014. Utomrättsliga avrättningar har däremot ökat som ett led i regeringens kamp mot narkotika och vissa typer av narkotikabruk kan sedan 2018 leda till dödsstraff.

Kvinnors ställning har gradvis stärkts i Bangladesh. Allt fler kvinnor deltar på arbetsmarknaden och fler flickor går i skolan. Många utmaningar återstår dock och våld mot kvinnor är ett utbrett problem. Bangladesh har även den fjärde högsta förekomsten av barnäktenskap i världen enligt Unicef och barnarbete förekommer. Diskrimineringen av hbtq-personer

är omfattande och rättigheter för personer med funktionsnedsättningar är fortfarande ett eftersatt område.

Media utsätts i allt högre grad för påtryckningar och restriktioner i Bangladesh. En ny cybersäkerhetslagstiftning antogs 2018 och används för att kringskära yttrandefriheten, då det föreligger risk att åtalas för publicering av material som kan anses kritiskt mot nationen eller regeringen.

Människors ekonomiska och sociala rättigheter har under senare årtionden stärkts i Bangladesh. Denna utveckling anses vara ett resultat av stark ekonomisk tillväxt i kombination med nationella program för hälsa och utbildning, samt ett aktivt civilsamhälle. Stora utmaningar kvarstår dock, inte minst för landets minoriteter och andra marginaliserade grupper av vilka många lever i djup fattigdom. Fortfarande lever drygt 15 procent av befolkningen, cirka 25 miljoner människor, i extrem fattigdom enligt Världsbanken.

Efter att över 745 000 personer från folkgruppen rohingyer flytt från Myanmar till Bangladesh sedan hösten 2017 befinner sig drygt en miljon flyktingar i sydöstra Bangladesh. Förutsättningar för ett säkert och frivilligt återvändande till Myanmar föreligger ännu inte och situationen riskerar att bli långdragen.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

Bangladeshs rättssystem består av ett formellt domstolsväsende med ett antal specialdomstolar, distriktsdomstolar och en högsta domstol. Vid sidan av det formella rättssystemet förekommer rättskipning i informella så kallade byråd. Byrådets ramar fastslås i nationell lagstiftning, men tillhör inte det formella domstolssystemet.

Rättsväsendet ska enligt konstitutionen vara oberoende, men i praktiken förekommer att domare utsätts för påtryckningar från politiska makthavare. Åtal på grund av förtal och korruption används för att försvaga den politiska oppositionen.

Korruptionen är utbredd i Bangladesh och genomsyrar alla delar av samhället. Landet rankades år 2017 på plats 143 av 180 länder i Transparency Internationals index över upplevd korruption. Rättsväsendets institutioner bedöms av organisationen vara bland de mest korrupta. Det är vanligt förekommande med krav på betalning för att få sin sak prövad eller för att släppas mot borgen, vilket särskilt påverkar personer som lever i fattigdom. Sedan 2004 finns en nationell antikorrptionskommission, men denna har hittills inte visat sig effektiv i sitt arbete.

Lagstiftning om rätten till information finns sedan 2009 och syftar till att öka medborgarnas insyn i det offentliga. Media och civilsamhället har dock kritiserat myndigheterna för bristande tillämpning. Regeringen lanserade en jourlinje under 2018, dit medborgare via telefon kan vända sig för att få kontaktuppgifter till myndighetspersonal och även lämna klagomål. Bangladesh rankades år 2018 på plats 102 av totalt 113 länder på World Justice Projects rättsstatsindex.

Rättssäkerhet

Lagstiftningen slår fast rätten till en rättvis rättegång. En åtalad person anses oskyldig till dess motsatsen bevisats och den som dömts för brott har rätt till överklagan. Rättegångar är offentliga och den åtalade har rätt att bli representerad av ett ombud, ta del av åklagarens material samt lägga fram egen bevisning. Att dessa rättigheter inte respekteras är dock vanligt förekommande. Domstolssystemet har stora brister på grund av överbelastning, begränsad kapacitet, politisk påverkan samt utbredd korruption. Detta har lett till lågt förtroende för polis och domstolar. Domstolarna bedömdes 2018 ha cirka 3,4 miljoner pågående fall. Att förmå myndigheterna att ta upp en anmälan kan även vara förenat med svårigheter och stödet för brottsoffer är ofta bristfälligt. Korruption och avgifter på alla nivåer i rättssystemet begränsar tillgången till rättvisa, särskilt för personer som lever i fattigdom, kvinnor och minoriteter.

Parallellt med det formella rättssystemet tillåts i Bangladesh utdömande av så kallade fatwor, dock endast för lösandet av religiösa frågor. Det förekommer likväl att lokala ledare på landsbygden utdömer straff, till exempel för beteende som uppfattas som omoraliskt. Detta drabbar

framförallt kvinnor. Familjelagstiftningen i Bangladesh avgörs av vilken religion man tillhör. Detta får diskriminerande effekter särskilt för kvinnor, som bland annat tenderar att ära mindre och utsättas för våld i samband med traditioner som rör hemgift.

Barn blir straffmyndiga vid nio års ålder i Bangladesh. Det förekommer att barn placeras i fängelse tillsammans med en dömd förälder trots att detta strider mot landets lagstiftning.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Individer och organisationer har rätt att lämna klagomål avseende kränkningar av de mänskliga rättigheterna hos administrativa och rättsliga myndigheter, samt hos den nationella kommissionen för mänskliga rättigheter (NHRC). Byråkratin vid sådana processer är dock långsam och besvärlig.

Myndigheterna i Bangladesh för ingen enhetlig statistik över de dödsfall som inträffar inom ramen för polisingripanden och har inte heller vidtagit åtgärder för att utreda dessa. Poliserna ställs sällan till svars för sitt agerande, även om undantag finns. Regeringen uppger att man har ”nolltolerans” mot övergrepp från polis och säkerhetsstyrkor och delar inte bilden av vanligt förekommande kränkningar.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Bangladesh är enligt 1972 års konstitution en republik med parlamentarisk demokrati. Premiärministern leder regeringen, som innehar den verkställande makten. Presidenten utses av parlamentet och har enbart en representativ funktion. Landet har 300 valkretsar som väljs med majoritetsval i enmansvalkretsar, ett så kallat *first past the post-system*. Parlamentsval hålls vart femte år. Ett fungerande valmaskineri med röstlängder, valkommission och vallagar finns och allmän och lika rösträtt råder. I praktiken förekommer dock omfattande oegentligheter i samband med valprocesser och våldsamt har förekommit inför såväl nationella som lokala val.

Formellt råder politisk pluralism i Bangladesh och flera partier ställer upp i valen. Efter de två senaste parlamentsvalen är oppositionen dock starkt försvagad. Partiledaren för det största oppositionspartiet är fängslad och påtryckningar från myndigheter och det styrande partiet påverkar oppositionens möjlighet att verka. Bland annat motarbetas oppositionspolitiker genom politiskt motiverade åtal, gripanden och husarrester.

I samband med parlamentsvalet i december 2018 förekom valrelaterat våld i mindre omfattning än under valet 2014. Valprocessen och valdagen präglades dock av andra allvarliga problem. Även om oppositionen, till skillnad från 2014, deltog i valet var förutsättningarna för partierna inte likvärdiga. Många oppositionspolitiker fängslades inför valet och förvägrades rätten att hålla möten. Uppgifter om röstfusk och påtryckningar i och utanför vallokaler samt uppseendeväckande höga siffror för valdeltagande och vinstmarginal, pekar på utbredda oegentligheter och en ojämn spelplan. Till exempel förekom rapporter om att valurnor fylldes med valsedlar till förmån för regeringspartiet, samt om påtvingade röster vid många vallokaler. Samtidigt begränsades tillgången till mobilnätet under valdagen och journalister som rapporterade om problemen arresterades.

Den nationella valkommissionen, som ansvarar för och granskar valens genomförande i Bangladesh, har inte agerat oberoende utan gynnat sittande regeringsparti. Kommissionen har också intagit en passiv hållning när valfusk har avslöjats i de senaste valen.

Den ojämlikhet som präglar samhället i stort återspeglas även i det politiska livet i Bangladesh. Jämställdheten brister inom det politiska systemet trots att både premiärminister, talman och oppositionsledare för närvarande är kvinnor. I parlamentet reserveras 50 platser för kvinnliga kandidater. Dessa väljs dock först när parlamentet är installerat och nomineringarna sker inom partierna. Kvotmandaten är inte kopplade till valkretsar och det finns en utbredd uppfattning om att de kvinnor som sitter på kvotmandat saknar politiskt inflytande.

För att kandidera till parlamentsval och lokalval krävs att kandidaten registrerar sig. Kandidaturer säljs av partierna och möjligheten att ställa upp i val begränsas av ekonomiska hinder vilket. Det har en negativ inverkan på mångfalden av kandidater och begränsar deltagandet för till exempel kvinnor och minoriteter.

Det civila samhällets utrymme

Bangladesh har traditionellt haft ett omfattande och aktivt civilsamhälle, som också spelat en nyckelroll i landets goda sociala utveckling. Det finns i dag ett antal civilsamhällesorganisationer som arbetar med mänskliga rättigheter i Bangladesh. Dessa är mycket viktiga för invånarnas och omvärldens möjligheter att få information om läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Det demokratiska utrymmet har emellertid krympt de senaste åren.

Sedan 2016 finns lagstiftning som reglerar utländskt finansierade civilsamhälleorganisationer. Lagen har gett statliga myndigheter utökad möjlighet till kontroll och påverkan. Det är i Bangladesh straffbart att uttala sig negativt om landets konstitution, regering, parlament och premiärminister.

Vidare har en rad mord på företrädare för religiösa minoriteter och opinionsbildare under 2012–2016 spridit stor rädsla bland olikänkade och påverkat civilsamhällets möjlighet att verka öppet. Det är också vanligt förekommande att urfolksrepresentanter hindras från att hålla möten med internationella aktörer utan närvaro av en myndighetsrepresentant.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Konstitutionen garanterar rätten till liv och personlig frihet. Media och lokala och internationella människorättsorganisationer rapporterar dock om ett ökat antal utomrättsliga avrättningar, försvinnanden och tortyr. Under 2018 har över 450 fall av utomrättsliga avrättningar rapporterats liksom dödsfall under frihetsberövande, bland annat i samband med ingripanden av polis och elitstyrkan Rapid Action Battalion (RAB).

Myndigheter beskriver ofta dödsfallen som en konsekvens av att polisen besvarat beskjutning från kriminella. Omkring 200 av dessa fall uppges ha inträffat under myndigheternas kampanj mot narkotikarelaterad brottslighet, som lanserades i maj 2018.

Tortyr är förbjudet enligt lag i Bangladesh, men förekommer likväl. Lokala och internationella människorättsorganisationer samt media rapporterar att polis och säkerhetsstyrkor gör sig skyldiga till våld genom slag och elchocker samt sexuella övergrepp. Förhållandena i landets fängelser är också svåra och överbeläggningen beräknas ligga på omkring 250 procent. Häktade hålls ofta i förvar tillsammans med dömda och unga skiljs inte från vuxna. Många avtjänar långa straff trots att de inte dömts för någon allvarigare brottslighet. Kvinnliga intagna separeras dock från manliga och sedan ett par år tillbaka tillåts Röda korset att besöka fängelser i landet.

Bangladesh är både ett ursprungs- och transitland för människohandel, som bland annat syftar till prostitution och tvångsarbete. I en studie av Global Slavery Index rankas Bangladesh som nummer 92 av 167 länder när det gäller förekomsten av nutida slaveri. Sektorer där slaverilikhande förhållanden förekommer är främst läderindustrin, restaurangbranschen och jordbruket, bland annat på landets teodlingar. Det finns visserligen ett befintligt regelverk för att förhindra och förebygga människohandel, men detta brister i genomförandet. Svårbevakade gränser samt korrupcion inom poliskåren och rättsväsendet försvårar utredningar av dessa typer av brott, vilket leder till strafffrihet. Uppgifter förekommer även om människohandel och försvinnanden i flyktinglägren i sydöstra Bangladesh, där de roghingyer som flytt från Myanmar hösten 2017 uppehåller sig. Prostitution är lagligt i Bangladesh från 18 års ålder.

Dödsstraff

Dödsstraff föreskrivs i Bangladesh för ett antal brott, bland annat mord och grova brott mot kvinnor och barn. Efter en lagändring 2018 kan även visst användande av narkotika leda till dödsstraff. Avrättningar verkställs oftast genom hängning. Många dödsstraff utdöms av den nationella domstolen International Crimes Tribunal, som inrättats för att utkräva ansvar för de brott som begicks i samband med inbördeskriget 1971. De

dödsstraff som utdöms av andra domstolar omvandlas emellertid i de flesta fall av högre instanser till fängelse. Personer över 16 år kan dömas till döden, även om det i praktiken inte utdöms dödsstraff för någon under 18 år. Omkring 1 500 personer beräknas för nuvarande vara dömda till dödsstraff i Bangladesh och den senaste avrättningen verkställdes 2017. Under 2018 verkställdes inga avrättningar i landet, men minst 229 nya dödsdomar utdömdes.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Det förekommer åtskilliga rapporter om godtyckliga frihetsberövanden och försvinnanden i Bangladesh. Människorättsorganisationer vittnar om att personer bortförts av civilklädd polis och anhållits utan att få kontakta försvarsadvokat eller anhöriga. I vissa fall har de drabbade återfunnits, men många är fortsatt försvunna.

Generellt förekommer inga inrikes resebegränsningar i Bangladesh. Internationella besökare behöver dock tillstånd för att få tillträde till regionen Chittagong Hill Tracts, som tidigare präglades av minoritetsbefolkningars väpnade kamp för självständighet och nu administreras av militären. De rohingyer som för nuvarande befinner sig i flyktingläger i sydöstra Bangladesh får inte röra sig fritt i landet.

Det föreligger generellt sett inga hinder för utresor från Bangladesh. I vissa fall har dock människorättsförsvarare och journalister blivit stoppade av polis eller underrättelsetjänst på flygplatsen för utdragna förhör.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Ett brett spektrum av medieaktörer är verksamma i Bangladesh och rapporteringen från dessa håller en förhållandevis god kvalitet och grad av oberoende. Journalister och opinionsbildare upplever dock ett krympande utrymme att fritt ge uttryck för olika åsikter. Ny lagstiftning och regeringens generellt sett allt mer restriktiva inriktning har bidragit till en ökande grad av självcensur. Media och civilsamhälle utsätts för påtryckningar avseende det innehåll som publiceras och indirekt censur. Påtryckningar utövas även genom rättsprocesser mot journalister och förläggare samt möjligheten till annonsintäkter. Det förekommer även att

myndigheterna begränsar mobilnätet, till exempel vid val eller andra politiska händelser.

Användningen av sociala medier växer snabbt i Bangladesh. Ny lagstiftning med hänvisning till cybersäkerhet, den så kallade Digital Security Act, antogs av parlamentet i september 2018. Lagstiftningen innebär en ytterligare åtstramning jämfört med tidigare regelverk och möjliggör begränsningar av yttrandefriheten på flera sätt. Bland annat sker detta genom otydliga bestämmelser som kriminaliserar yttranden som kan anses kritiska mot nationen eller regeringen, breda och oklara definitioner av myndigheternas befogenheter samt möjlighet till blockering eller konfiskering av innehåll och hårdvara. Otydligheten i lagstiftningen samt de stränga straff, upp till 14 års fängelse, som föreskrivs har gjort lagen till ett möjligt verktyg för politiska syften. Lagstiftningen orsakar också omfattande självcensur hos såväl journalister som användare av sociala medier, samt övriga aktörer som på olika sätt ifrågasätter regeringsföreträdare offentligt.

Bangladesh har långtgående lagstiftning som kriminaliserar hädelse (att kränka guds majestät eller en troendes känslor). Att göra sig skyldig till hädelse på internet kan leda till långa fängelsestraff under Information and Communication Technology Act och numera Digital Security Act. Extremistgrupper har sedan 2012 riktat ett betydande antal attacker mot sekulära bloggare, debattörer, opinionsbildare, religiösa minoriteter och försvarare av hbtq-personers rättigheter. Regeringen har inte fördömt mordet och i vissa fall hänvisat till förbudet mot hädelse. Sedan sommaren 2016 har antalet attacker dock minskat.

I Reportrar utan gränser pressfrihetsindex 2018 rankas Bangladesh på plats 146 av 180 länder.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfrihet stadgas i konstitutionen. Myndigheterna ger i allmänhet tillstånd till demonstrationer upp till en viss storlek. Det största oppositionspartiet BNP har sedan valet 2014 tillåtit att hålla vissa politiska möten, men under 2018 nekades partiet demonstrationstillstånd vid flera tillfällen.

Anslutningsgraden till landets fackföreningar är mycket låg och regelverket gör det svårt att organisera sig. Detta har lett till en svag och splittrad fackföreningsrörelse med bristande kapacitet. Regelverket för fackföreningar är inte heller i enlighet med ILO:s konventioner 87 och 98, som Bangladesh har ratificerat. Lagstiftningen uppdaterades dock i oktober 2018, vilket bland annat inneburit lägre krav för att få bilda fackföreningar.

De senaste åren har protester ägt rum i Bangladesh, bl.a. i anslutning till landets textilfabriker där fabriksarbetare demonstrerat mot låga löner. Demonstranter har många gånger mötts med tårgas, gummikulor och våld från polis. Gripanden har förekommit i samband med demonstrationerna, särskilt av fackföreningsledare.

Under 2018 förekom även omfattande demonstrationer i Bangladesh på grund av missnöje med trafiksäkerheten. Ett stort antal unga och studenter greps av polis trots att de demonstrerade fredligt. Många utsattes dessutom för våld av motdemonstranter, särskilt från medlemmar i studentorganisationen Chhatra League anses ha täta kopplingar till regeringspartiet.

Religions- och övertygelsefrihet

Enligt konstitutionen vilar Bangladeshs styrelseskick på både sekulära och islamska principer. Konstitutionen förbjuder diskriminering på grund av religion och föreskriver alla religioners lika värde. Principen om sekularism ger utrymme för fredlig samexistens och tolerans mellan olika religiösa grupper i landet, men innebär inte att religiösa uttryck hänvisas till den privata sfären. Möjligheten att föra en offentlig religionskritisk debatt är i praktiken mycket begränsad på grund av de långtgående straffen som brottet hädelse kan medföra. Vidare har sekularismen angripits hårt i Bangladesh de senaste åren, främst genom religiös extremism. Det råder också låg tolerans mot icke-troende och personer som konverterar från islam. Mord, våld och hot mot personer från religiösa minoriteter förekommer. Myndigheterna har inlett utredningar av de trettioåtta mord på opinionsbildare som ägde rum mellan 2012 och 2016, men ingen har ännu dömts för brotten. Enbart i vissa fall har myndigheterna kunnat erbjuda skydd för hotade personer.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Bangladesh har en stor och övervägande lågkvalificerad arbetskraft. Uppskattningsvis 2,5 miljoner personer träder in på arbetsmarknaden varje år. Arbetslösheten ligger på omkring 4 procent, men den dolda arbetslösheten tros vara högre. Det råder också en omfattande undersysselsättning. Majoriteten arbetar i den informella sektorn, bedriver egen småskalig verksamhet eller arbetar som daglönare. Konfektionsindustrin är Bangladeshs viktigaste industrinäring och den sysselsätter över fyra miljoner människor, varav majoriteten är kvinnor. Kvinnor är dock generellt sett underrepresenterade på arbetsmarknaden och endast 34 procent arbetar utanför hemmet. Kvinnor är även starkt överrepresenterade bland oavlönade hushållsarbetare.

Förekomsten av undermåliga och farliga arbetsförhållanden i Bangladesh har fått uppmärksamhet på grund av de allvarliga fabriksolyckor som inträffade under 2010-talet. Omfattande förbättringar i den fysiska arbetsmiljön har skett under de senaste fem åren, till stor del tack vare internationella påtryckningar. Åtskilliga utmaningar återstår dock, särskilt avseende den sociala dialogen mellan arbetsmarknadens parter. Den fackliga organiseringen är fortsatt ineffektiv, bland annat på grund av politisk påverkan samt att det nationella regelverket gör det svårt för fackföreningar att bildas och verka.

Det är mycket vanligt att personer lämnar Bangladesh för arbete i andra länder, ofta i Gulfen eller Sydostasien, och remitteringar utgör en betydande del av landets ekonomi. Varje år migrerar runt 400 000 personer från landet enligt ILO, varav majoriteten är män. Många arbetar under mycket svåra arbetsförhållanden och de senaste åren har rapporterna om missförhållanden för migrantarbetarna ökat.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Bangladeshs konstitution garanterar medborgares rätt till hälso- och sjukvård utan diskriminering. I praktiken ser det dock annorlunda ut och den nationella budgeten för hälsosektorn är låg. Den senare har sjunkit kraftigt sedan 1990-talet och uppgår nu till 0,8 procent av BNP, vilket

motsvarar en av de lägsta nivåerna i Sydasiens. Sjukvårdsbesök i den offentliga vården är avgiftsfria, liksom vissa mediciner, men behandlingar måste bekostas av patienten själv. Socioekonomiska faktorer påverkar tillgången till hälsa. Exempelvis är människor på landsbygden som lever i fattigdom ofta beroende av biståndsfinansierade civilsamhällesorganisationer för basala hälsotjänster.

Trots detta har medellivslängden i Bangladesh ökat och är nu 72 år. Sedan 1990-talet har mödra- och barnhälsan också förbättrats, även om 53 procent av alla mödrar föder barn hemma utan medicinskt utbildad personal. Barnadödligheten har minskat till 31 dödsfall per 1 000 barn och spädbarnsdödligheten till 18 per 1 000 födda barn. Även mödradödligheten har minskat och ligger i genomsnitt på 172 per 100 000 födselar.

Abort är olagligt med undantag för situationer då allvarlig fara råder för kvinnans liv. Genom ett parlamentsdekret från 1979 är abort före vecka tolv dock tillåten, genom en pragmatisk omskrivning om reglering av menstruationen, så kallad *menstrual regulation*. Detta har bidragit till att minska mödradödligheten i landet och att antalet osäkra aborter. Endast gifta par har fri tillgång till preventivmedel. Andelen tonårsgraviditeter är bland de högsta i världen med 113 levande födselar per 1 000 kvinnor i åldrarna 15–19 år.

Luftföroreningar är ett betydande problem i Bangladesh. Dhaka rankas som den tredje mest förorenade megastaden i världen enligt WHO. Enligt en rapport från Bangladeshs hälsoministerium orsakar luftföroreningar 234 000 dödsfall varje år. Omkring 60 procent av de skadliga luftpartiklarna i Dhaka kommer från rök och rester från de hundratals tegelbruk som ligger omkring huvudstaden, enligt en studie från Bangladeshs miljöministerium från 2018. Industriell förorening av mark och vatten förekommer i stor utsträckning, liksom utsläpp av avloppsvatten i vattendrag. Naturligt förekommande miljögifter som arsenik påverkar mer än 10 procent av befolkningen genom dricksvattnet.

Rätten till utbildning

I Bangladesh är offentlig utbildning gratis för barn i motsvarande årskurs 1–8, varav de första fem åren är obligatoriska. En stor del av grundutbildningen tillhandahålls dock av civilsamhället, privata skolor och religiösa institutioner, så kallade madrasas. Utbildningen håller dock inte alltid tillräckligt hög kvalitet och barn som lever i avlägsna och utsatta delar av landet har inte tillgång till utbildning i samma utsträckning som andra. Bangladeshs befolkning har en läskunnighet på omkring 70 procent. Vad gäller utbildning har Bangladesh uppnått 98 procents inskrivning i grundskolan. Nära 80 procent av barnen fullföljer de första fem åren, men endast 50 procent fortsätter till den tionde årskursen. Även om den offentliga utbildningen är gratis utgör avgifter för privata extralärare, uniformer och läroböcker ett hinder för barnens skolgång. Varje år delar myndigheterna ut miljontals gratis läroböcker för att öka tillgången till utbildning. Regeringen erbjuder även bidrag till föräldrar som låter sina döttrar gå kvar i skolan, vilket bidragit positivt till flickors rätt till utbildning. Även om fler flickor än pojkar avslutar högstadiet är kvinnor fortfarande underrepresenterade bland befolkningen med högre utbildning.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Bangladesh har genomgått en betydande ekonomisk och social utveckling under de senaste decennierna. Fattigdomen har minskat från cirka 44 procent år 1991 till knappt 14 procent år 2017, enligt Världsbankens definition om 1,90 USD om dagen. Flera sociala indikatorer såsom livslängd, mödradödlighet och andel inskrivna barn i grundskolan har förbättrats avsevärt. Bangladeshs betydande och aktiva civilsamhälle har varit en viktig faktor för den positiva sociala utvecklingen och fattigdomsbekämpningen.

Bangladesh rankades 2018 som 136 av 189 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling. Landet har lyckats med att uppnå de flesta av millenniemålen, framförallt vad gäller fattigdom och hunger, utbildning, barnadödlighet och mödr hälsa. Andelen undernärda kvinnor fortsätter att minska men en tredjedel av alla barn under fem år är fortfarande så undernärda att det hämmar deras utveckling enligt Unicef. Likväl är

sociala skillnader fortfarande en utmaning i Bangladesh och extrem fattigdom förekommer runt om i landet.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Kvinnors ställning har gradvis stärkts i Bangladesh. Allt fler kvinnor deltar på arbetsmarknaden och fler flickor går i skolan. Bangladesh har ett starkt civilsamhälle och många kvinnor har framstående positioner inom landets organisationer. Kvinnors möjligheter hämmas dock fortsatt av ett utpräglat patriarkalt samhälle. Diskriminering och kränkningar av kvinnors mänskliga rättigheter är utbrett på alla plan och det råder inte likhet inför lagen. Bangladesh har reserverat sig mot bestämmelserna i konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor gällande jämställd lagstiftning och åtgärder för att motarbeta all diskriminering av kvinnor i familjeförhållanden.

Bangladesh saknar enhetlig familjelagstiftning och tillämpar religiös rättskipning i den privata sfären. Den muslimska familjelagstiftningen diskriminerar kvinnor vad gäller arvsrätt, skilsmässa och vårdnad om barn. Under traditionell islamisk lag ärver döttrar hälften av vad deras bröder gör. Hinduiska kvinnor saknar rätt att arva egendom. Under hinduisk lag får en änka disponera sin avlidne makes tillgångar under sin livstid, men dessa ärvs sedan av manliga släktingar vid änkans död. Traditionen att kvinnan för med sig en hemgift till sin make vid giftermål är förbjuden men vanligt förekommande, trots att det kan leda till höga straff. Det händer också att kvinnor utsätts för våld av sina makar och makens släktingar i syfte att söka höja hemgiften, ibland flera år efter giftermålet. För hinduiska kvinnor fanns fram till 2012 ingen familjerättslig lagstiftning alls och registrering av hinduiska äktenskap är fortfarande frivillig. Detta leder till att kvinnorna blir rättslösa vid äktenskapsskillnad och i fråga om vårdnad av barn. Officiellt finns ingen möjlighet för hinduiska par att skilja sig, även om informella skilsmässor förekommer.

Flickor och kvinnor värderas generellt sett lägre i familjen och i samhället än pojkar och män. Kvinnorätsorganisationer vittnar om att flickor ofta

ses som en börda för familjen, bland annat på grund av hemgiftssystemet. Män kontrollerar i allmänhet familjens ekonomi och sociala skyddsnät är inte anpassade för kvinnors situation. En ökande andel kvinnor som deltar i lönearbete och annan inkomstgivande verksamhet håller dock på att förändra synen på kvinnan och hennes roll i samhället i positiv riktning.

Omfattande könsbaserat våld förekommer i Bangladesh. Våldtäkt inom äktenskapet är inte kriminaliserat om hustrun är över 13 år. Syraattacker förekommer och är mycket stigmatiserande för de kvinnor som drabbas. Sexuella trakasserier på väg till, från och på arbetsplatsen är också ett mycket utbrett problem som försvårar kvinnors deltagande i arbetslivet. Även trakasserier över internet har blivit vanligare. Det sexuella våldet är utbrett och mörkertalet antas vara stort, samtidigt som det är förknippat med svårigheter att anmäla sexualbrott. Den utsatta kvinnan behöver inte sällan ta hjälp av en manlig släkting i sin kontakt med polis för att kunna anmäla brott. Det förekommer också att de kvinnor som anmäler utsätts för nya övergrepp på grund av kontakten med de rättsvårdande myndigheterna.

Barnets rättigheter

Det finns omkring 60 miljoner barn i Bangladesh och många av dessa lever i fattigdom. Födelseregistreringen är ofullständig även om myndigheterna på senare år har tagit stora steg för att barn ska registreras i högre utsträckning. Många barn registreras fortfarande först efter några år vilket gör det svårt att säkerställa allas skolgång och skydda barn från människohandel och barnarbete. Mörkertalet vad gäller barn som far illa antas också vara stort. Utöver detta utgör undernäring och bristande tillgång till rent vatten och sanitet vanligt förekommande hälsorisker för barn.

Barnäktenskap är ett stort problem i Bangladesh och landet har den fjärde högsta förekomsten av gifta barn i världen enligt Unicef. Nära 60 procent av alla flickor i landet ingår äktenskap före 18 års ålder. Studier visar att flickor som gifts bort tidigt i högre grad utsätts för våld i hemmet. Utöver risk för övergrepp och våld påverkar barnäktenskap också flickors hälsa mycket negativt på grund av riskfyllda tidiga graviditeter. Barnäktenskap

begränsar även flickors möjlighet till utbildning och tillträde till arbetsmarknaden. Minimiåldern för äktenskap var fram tills nyligen 18 år för flickor och 21 år för pojkar. Trots stark kritik ändrades lagen år 2017 och medger nu officiellt undantag från minimiåldrarna efter föräldrars tillstånd vid ”särskilda omständigheter” och om det tillgodoser ”det bästa intresset”.

Barnarbete, även i dess värsta former, förekommer i Bangladesh. Enligt ILO utför 1,2 miljoner, vilket motsvarar 4 procent av alla barn mellan 5 och 14 år, barnarbete i landet. Detta förekommer särskilt inom industrin samt jordbruket och hushållsarbete för flickor är också vanligt. Det finns även omkring en halv miljon gatubarn i landet. Människohandel med barn förekommer.

Fysisk och psykisk misshandel och annan kränkande behandling utgör allvarliga problem för barn i Bangladesh. Barnaga är vanligt förekommande och barn riskerar att utsättas för våld i hemmet, skolan, på institutioner, i sina närområden och på arbetsplatser. Barnprostitution är förbjudet men förekommer alltså i betydande grad.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Bangladesh är i huvudsak ett sunnimuslimskt samhälle. Religiösa minoriteter utgör cirka 10 procent av befolkningen, varav den största delen är hinduer. Våldsamheter mot religiösa minoriteter förekommer, särskilt mot hinduer men även mot muslimska minoriteter, buddister och kristna. Olovliga markförvärv, så kallad *land grabbing*, är också ett utbrett problem, som särskilt drabbar urfolk och religiösa minoriteter. Hinduer och kristna är särskilt drabbade. Myndigheterna har enligt lag rätt att konfiskera mark av personer som anses vara en fiende mot staten.

Flera olika etniska grupper räknas som urfolk i Bangladesh. Landets konstitution hänvisar till dessa grupper som etniska minoriteter och stammar. Många av dessa identifierar sig som urfolk men erkänns samtidigt inte urfolksrättigheter av Bangladesh. Fredsavtalet från 1997 som berör Chittagong Hill Tracts, ett område som tidigare präglades av konflikt mellan staten och självständighetsrörelser, har bara delvis

implementerats. Avtalet berör elva grupper och dess bristande implementering hindrar dessa urfolk från att fullt åtnjuta sina rättigheter. Landområdet kontrolleras fortsatt av Bangladeshs armé.

Fattigdom och utanförskap är också utbrett bland urfolk i landet. Läskunnigheten bland dem som räknas som urfolk uppges vara så låg som 9 procent och undervisning på urfolkens modersmål saknas ännu för många. Ofta saknar också personer som tillhör dessa grupper tillgång till grundläggande infrastruktur. Många är landlösa och även i Chittagong Hill Tracts är olovligt markförvärv ett stort problem. Tidigare årtiondens politik har också uppmuntrat etniska bangladeshier att flytta till området, vilket har resulterat i landkonflikter.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Samkönade sexuella handlingar är olagliga i Bangladesh och kan leda till straff på upp till livstids fängelse. Långa straff utdöms dock sällan. Det råder likväl sociala stigma och utbredd diskriminering av hbtq-personer i Bangladesh. Att leva öppet med sin sexuella läggning innebär många utmaningar och kan få allvarliga konsekvenser såsom social exkludering och uteslutning från familjegemenskap, arbetslöshet samt våld och hot, även från poliser. Social och ekonomisk press förstärker normen om att ingå heterosexuella äktenskap. Lesbiska kvinnor är särskilt utsatta och organisationer som vänder sig till lesbiska kvinnor är fortsatt mycket ovanliga. Den nationella Människorättskommissionen (NHRC) har dock drivit hbtq-frågor och samverkat med hbtq-organisationer.

Parlamentet erkände 2013 ett tredje juridiskt kön för de i Sydasien traditionellt benämnda *hijras*, som bland annat utgörs av transpersoner. Diskriminering förekommer fortfarande, men lagändringen har bidragit till att stigmatiseringen av transsexuella minskat något.

Hoten från islamistiska grupper mot personer och organisationer som verkar för hbtq-personers rättigheter har ökat. Hbtq-organisationer har försvagats betydligt efter två mord på framstående aktivister i april 2016 och rörelsen har till stor del gått under jorden. En manifestation till stöd för hbtq-personer, Rainbow Rally, hölls 2014 och 2015. Efter att

myndigheterna förhindrat evenemanget 2016 med hänvisning till hot från religiösa grupper har ingen liknande manifestation ägt rum i Bangladesh.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Sedan 30 år tillbaka befinner sig ett stort antal flyktingar från folkgruppen rohingya i sydöstra Bangladesh efter att i olika omgångar ha flytt övergrepp och förtryck i Myanmar. Mer än en miljon rohingyer lever nu i sydöstra Bangladesh efter att omkring 745 000 människor flytt från Myanmar sedan hösten 2017. Förutom de 35 000 flyktingar som registrerades i början av nittiotalet saknar nästan alla flyktingstatus.

UNHCR samordnar flyktinglägren tillsammans med IOM och bangladeshiska myndigheter. De som befinner sig i dessa läger är mycket utsatta för monsunklimatets hårda väderförhållanden med kraftiga regn, cykloner och jordskred. Lägartillvaron är svår. Kvinnor och barn löper hög risk att utsättas för övergrepp som sexuellt och könsbaserat våld och människohandel. Ingen formell undervisning tillhandahålls för barn.

Sedan 2017 har Bangladesh fört samtal med Myanmar i frågan om säkert återvändande för rohingya-flyktingarna. Det internationella samfundet kräver att Myanmar möjliggör frivilligt, säkert och värdigt återvändande samt att grundorsaker till rohingyernas utsatthet i landet hanteras. Under tiden görs ett omfattande arbete av Bangladeshs regering, FN och civilsamhället för det fortsatta uppehållet i lägren. Brist på försörjningsmöjligheter, formell utbildning på bengali, rätt till fri rörlighet och representation utgör dock fortsatta hinder för flyktingarnas situation i landet.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Konstitutionen stadgar rätten för personer med funktionsnedsättningar till sociala skyddsnet och stöd. Trots vissa framsteg utgör rättigheter för personer med funktionsnedsättningar ett eftersatt område i Bangladesh. Civilsamhällesorganisationer står för en stor del av den service som staten enligt lag ska tillhandahålla.

2013 antogs lagstiftning som kompletterar och utökar skyddet för personer med funktionsnedsättningar i Bangladesh. Det saknas dock

tillförlitlig statistik över antalet personer med funktionsnedsättningar. En studie av Världsbanken fann att dessa har betydligt lägre utbildningsgrad än den övriga befolkningen. Utbildningsfrekvensen för barn med funktionsnedsättningar är också mycket låg. Arbetslöshet och fattigdom är även vanligare jämfört med den övriga befolkningen.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Bangladesh

Sverige bedriver ett omfattande utvecklingssamarbete med Bangladesh inom området mänskliga rättigheter. Resultatstrategin för 2014–2020 omfattar bland annat stärkt demokrati och jämställdhet, ökad respekt för mänskliga rättigheter, förbättrad grundläggande hälsa samt klimat och miljö. Sverige stödjer sedan länge centrala aktörer i civilsamhället verksamma inom områden som mänskliga rättigheter, jämställdhet, god samhällsstyrning och antikorrup­tion. Viktiga partners i utvecklingssamarbetet är bland annat Ain o Salish Kendra, Bangladesh Environmental Lawyers Association och Transparency International Bangladesh. Bangladesh anslöt sig till Global Deal 2016 med ett projekt för social dialog, som delfinansieras av Sverige och implementeras av ILO. Den nuvarande biståndsstrategin syftar även till att stärka kapaciteten att förebygga kriser, konflikter och katastrofer samt ökad resiliens i flyktingmottagande områden i sydöstra Bangladesh.

Sverige verkar även genom EU, vars prioriteringar i Bangladesh rör rättsstatens principer och tillgång till rättvisa, yttrandefrihet, grundläggande ekonomiska och sociala rättigheter, jämställdhet och arbete mot könsbaserat våld samt skydd av minoriteter och flyktingar. EU-kommissionen bidrar till landets utveckling genom programmet Multiannual Indicative Programme for Bangladesh (MIPS) som under perioden 2014–2020 har en ram på 690 miljoner euro. Sverige stödjer även UNDP:s program för mänskliga rättigheter 2014–2020, som syftar till kapacitetsbyggande hos centrala aktörer inom mänskliga rättigheter i landet, såväl statliga institutioner som civilsamhället. Programmet har ett särskilt fokus på kvinnors rättigheter. Flera andra bilaterala givare, FN:s fonder och program liksom internationella organisationer stödjer stärkt respekt för de mänskliga rättigheterna, såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska och sociala.

I den tredje granskningen av Bangladesh genom FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i maj 2018 gav Sverige rekommendation bland annat rörande utomrättsliga avrättningar, vilket noterades av Bangladesh. Sverige gav även rekommendationen att omformulera lagstiftningen om barnäktenskap, vilket också noterades. Slutligen rekommenderades landet att genomföra lagändringar som säkerställer att den så kallade Digital Security Act respekterar internationella normer och standarder vad gäller yttrandefrihet. Efter en uppskjutning accepterades denna rekommendation av Bangladesh.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights*, ICCPR) ratificerades år 2000. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet är Bangladesh inte part till.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR) ratificerades år 1998. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt är Bangladesh inte part till.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1979.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, CEDAW) ratificerades år 1984. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2000.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 1998. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr är Bangladesh inte part till.

Konventionen om barnets rättigheter (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet

om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2000.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD*) ratificerades år 2007.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances, ICED*) är Bangladesh inte part till.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) och det tillhörande protokollet är Bangladesh inte part till.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) ratificerades år 2010.